

HUDUDLARDA KICHIK BIZNES SUBYEKTLARI EKSPORT SALOHIYATINI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI

WAYS TO DEVELOP THE EXPORT POTENTIAL OF SMALL BUSINESS ENTITIES IN THE REGIONS

**¹Toshboboyev Shuxrat
Haitkulovich**

¹Toshkent viloyati iqtisodiyot va moliya bosh boshqarmasi davlat muassasasi, Ijtimoiy soha muassasalarini moliyaviy ta'minlash, ijtimoiy sug'urta jamg'armasi mablag'larini boshqarish va ijtimoiy sug'urta nafaqalari to'lovlarini monitoring qilish bo'lim boshlig'i

Annotatsiya Abstract

Uzb. - Mazkur maqolada hududlarda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining eksport salohiyatini rivojlantirishning nazariy va amaliy jihatlari tadqiq etilgan. Shuningdek, hududiy eksport faoliyatidagi mavjud moliyaviy, logistika va xalqaro standartlarni joriy etishdagi to'siqlar tahlil qilinib, ularni bartaraf etish hamda eksport geografiyasini kengaytirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Eng. - This article examines the theoretical and practical aspects of developing the export potential of small business and private entrepreneurship entities in the regions. It also analyzes existing financial, logistical barriers, and obstacles to the implementation of international standards in regional export activities, and develops scientific and practical proposals for overcoming them and expanding the export geography.

Kalit so'zlar: Keywords:

❖ *kichik biznes, xususiy tadbirkorlik, eksport salohiyati, hududiy iqtisodiyot, logistika, xalqaro standartlar, raqobatbardoshlik.*
❖ *small business, private entrepreneurship, export potential, regional economy, logistics, international standards, competitiveness.*

Kirish.

Bugungi kunda mamlakatimiz iqtisodiyotining barqaror va jadal o'sishini ta'minlashda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining tutgan o'rni beqiyosdir. Jahon xo'jaligining globallashuvi, xalqaro savdo aloqalarining transformatsiyalashuvi hamda raqobat muhitining keskinlashuvi sharoitida har bir davlatning tashqi iqtisodiy faoliyatdagi o'rni, eng avvalo, uning hududlaridagi eksport salohiyati va ushbu hududlarda faoliyat yuritayotgan kichik biznes subyektlarining

tashqi bozorlardagi faolligi bilan belgilanadi. Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan keng ko'lamli iqtisodiy islohotlar doirasida eksport faoliyatini liberallashtirish, mahalliy ishlab chiqaruvchilarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash va tashqi bozorlarga chiqishlarini rag'batlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylangan.

Shu bilan birga, hududlardagi kichik biznes subyektlari uchun eksport faoliyatini amalga oshirishda ayrim muammolar kuzatilmoqda. Xususan, ishlab chiqarish jarayonlarini xalqaro sifat standartlariga

muvoqilash, logistika zanjirlarining samaradorligini oshirish, zamonaviy marketing tadqiqotlarini yo'lga qo'yish hamda tashqi bozorlardagi raqobatbardoshlikni ta'minlash kabi masalalar bugungi kunda ilmiy-amaliy yechimlarni talab etadi. Kichik biznes subyektlarining eksport faoliyatidagi ishtiroki nafaqat mamlakatning valyuta tushumlarini ko'paytiradi, balki ichki bozordagi ishlab chiqarish sifatini jahon talablari darajasiga olib chiqishda ham muhim katalizator vazifasini o'taydi.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi – hududlarda kichik biznes subyektlarining eksport salohiyatini rivojlantirishga to'siq bo'layotgan iqtisodiy, tashkiliy va huquqiy omillarni chuqur tahlil qilish hamda ularni bartaraf etishning zamonaviy va samarali yo'llarini ilmiy-amaliy jihatdan asoslab berishdir. Ushbu tadqiqot hududiy xususiyatlarni hisobga olgan holda eksport salohiyatini oshirishning yangi mexanizmlarini ishlab chiqishga va milliy iqtisodiyotning eksport imkoniyatlarini yanada kengaytirishga xizmat qiladi.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining eksport salohiyatini rivojlantirish, shuningdek, hududiy iqtisodiy o'sishni ta'minlash masalalari mamlakatimiz va xorijlik olimlarning ilmiy izlanishlarida keng yoritilgan. Mazkur yo'nalishdagi ilmiy yondashuvlarni tahlil qilish mavzuning nazariy va amaliy asoslarini chuqurroq anglash imkonini beradi.

Xorijlik tadqiqotchilardan M. Porter raqobatbardoshlik nazariyasida korxonalarning tashqi bozorlarga chiqishi va hududiy klasterlarning shakllanishi milliy iqtisodiyotning global miqyosdagi o'rnini belgilovchi asosiy omil ekanligini ta'kidlaydi [1]. Shuningdek, J. Dunningning "eklektik paradigmasi"ga ko'ra, kichik va o'rta biznes subyektlarining tashqi iqtisodiy faoliyatdagi faolligi ularning o'ziga xos afzalliklari

(mulkchilik, joylashuv va internatsionallashtirish afzalliklari) bilan uzviy bog'liqdir [2].

Sh.M. Kambarovanning tadqiqotlarida kichik biznes subyektlarining eksport salohiyatini oshirishda innovatsiyalar va raqamlashtirish muhim omil sifatida qaraladi. Olimaning fikricha, raqamli texnologiyalardan foydalanish kichik biznesning tashqi bozorlarga chiqish imkoniyatlarini kengaytiradi. Elektron tijorat, raqamli marketing va zamonaviy axborot texnologiyalarining rivojlanishi tadbirkorlarga xorijiy xaridorlar bilan bevosita aloqa o'rnatish imkonini beradi. Shuningdek, innovatsion faoliyat mahsulotlarning raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi. Hududlarda bunday texnologiyalarni keng joriy etish kichik biznesning eksport geografiyasini kengaytirishi mumkin [3]. Shu sababli eksport salohiyatini rivojlantirishda raqamlashtirish va innovatsion tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash muhim yo'nalish hisoblanadi.

T.A. Mamadjanovanning tadqiqotida kichik biznes eksport salohiyatini hududiy jihatdan baholash masalasiga alohida e'tibor qaratilgan. Tadqiqotda eksport hajmi, eksport tarkibining murakkablik darajasi, yuqori qo'shimcha qiymatga ega mahsulotlar ulushi hamda eksport qiluvchi korxonalar soni muhim baholash ko'rsatkichlari sifatida ko'rsatiladi. Olimaning yondashuviga ko'ra, hududning eksport salohiyatini faqat eksport hajmi bilan baholash yetarli emas. Mahsulot tarkibi va uning qo'shilgan qiymati ham hisobga olinishi lozim [4]. Kichik biznes eksportining rivojlanishi hududiy iqtisodiy o'sish, bandlik va aholi daromadlariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bois hududlarda eksport salohiyatini kompleks baholash va mavjud imkoniyatlardan samarali foydalanish muhimdir.

Jumladan, iqtisod fanlari doirasidagi izlanishlarda kichik biznes subyektlarining tashqi bozorlarga chiqishidagi to'siqlar – transport-logistika xarajatlarining yuqoriligi, xalqaro standartlarni joriy etishdagi qiyinchiliklar va marketing axborotining yetishmasligi kabi muammolar ilmiy jihatdan

asoslab berilgan. Shu bilan birga, so'nggi yillarda raqamli iqtisodiyot va elektron tijorat platformalarining rivojlanishi kichik biznes eksportini kengaytirishda yangi imkoniyatlar ochib berayotganligi ko'plab tadqiqotlarda e'tirof etilgan.

Shunga qaramay, mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, hududlarning xomashyo bazasi, tabiiy-iqlim sharoitlari va ixtisoslashuv xususiyatlarini inobatga olgan holda kichik biznes eksport salohiyatini baholash va uni rivojlantirish mexanizmlarini hududiy kesimda yanada takomillashtirish masalalari qo'shimcha ilmiy-amaliy yondashuvlarni talab etadi.

Tadqiqot metodologiyasi.

Mazkur ilmiy maqolada hududlarda kichik biznes subyektlarining eksport salohiyatini rivojlantirish yo'llarini o'rganish va asoslash jarayonida zamonaviy ilmiy tadqiqot usullaridan foydalanildi. Tadqiqotning nazariy va uslubiy asosini tizimli yondashuv, mantiqiy mushohada, qiyosiy tahlil, statistik ma'lumotlarni guruhlash hamda iqtisodiy-matematik modellashdirish prinsiplari tashkil etadi.

Tadqiqot jarayonida quyidagi metodologik yondashuvlar qo'llanildi:

Tizimli va kompleks yondashuv: Kichik biznes subyektlarining eksport salohiyati yagona tizim sifatida ko'rib chiqilib, uni rivojlantirishga ta'sir etuvchi tashkiliy, moliyaviy, huquqiy va infratuzilmaviy omillar o'zaro uzviy bog'liqlikda tahlil qilindi.

Qiyosiy tahlil usuli (Comparative analysis): Respublika hududlarining tabiiy-iqlim sharoitlari, xomashyo bazasi, ishlab chiqarish salohiyati hamda ularning ixtisoslashuv yo'nalishlari (agrar-sanoat, sanoatlashgan va chegara hududlar) o'zaro qiyosiy o'rganildi. Statistik va guruhlash usullari: Mavjud muammolar va to'siqlarni (moliyaviy cheklovlar, logistika xarajatlari, xalqaro standartlar) tasniflash hamda ularning

kichik biznes eksportiga ta'sir darajasini guruhlariga bo'lib baholashda foydalanildi.

Mantiqiy va abstraksiyalash usuli: Olingan nazariy ma'lumotlar va amaliy tahlillar asosida ilmiy xulosalar shakllantirilib, hududiy eksport salohiyatini oshirishga qaratilgan amaliy takliflar ishlab chiqildi. Ushbu metodologik bazaning qo'llanilishi tadqiqot natijalarining xolisligi, ishonchliligi hamda amaliy ahamiyatini ta'minlashga xizmat qiladi.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Hududlarda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining eksport salohiyatini rivojlantirish jarayonlarini amaliy jihatdan baholash shuni ko'rsatadiki, so'nggi yillarda respublikamizda eksport qiluvchi kichik tadbirkorlik subyektlari soni sezilarli darajada ortib bormoqda. Biroq, bu ko'rsatkichlar hududlar kesimida turlicha taqsimlangan bo'lib, ularning iqtisodiy salohiyati va xomashyo bazasiga qarab farq qiladi. O'tkazilgan tahlillar natijalari quyidagi asosiy yo'nalishlar bo'yicha guruhlandi:

Birinchidan, moliyaviy-kredit ta'minoti va qo'llab-quvvatlash mexanizmlari tahlili shuni ko'rsatadiki, hududlardagi kichik biznes subyektlarining 42 foizidan ortig'i eksportoldi moliyalashtirish va valyuta operatsiyalarini amalga oshirishda yetarli darajada aylanma mablag'ga ega emas. Tijorat banklari tomonidan taqdim etilayotgan kredit foiz stavkalari va garov ta'minoti talablarining yuqoriligi kichik ishlab chiqaruvchilarning tashqi bozorlarga chiqish imkoniyatlarini cheklamoqda. Xususan, chekka hududlardagi kichik korxonalar xalqaro lizing xizmatlari va eksportni sug'urtalash mexanizmlaridan foydalanishda qator qiyinchiliklarga duch kelmoqda.

Ikkinchidan, transport va logistika infratuzilmasi tahlili mamlakatimizning jahon transport yo'laklari va dengiz portlaridan uzoqda joylashgani mahsulot tannarxiga jiddiy ta'sir ko'rsatayotganini tasdiqladi. O'tkazilgan hisob-kitoblarga ko'ra, eksport qilinadigan

mahsulotlar tannarxida transport-logistika xarajatlarining ulushi ayrim turdagi tovarlar uchun 18-25 foizni tashkil etmoqda. Bu esa tashqi bozorlarda, xususan, uzoq xorij davlatlarida mahsulotlarning narx bo'yicha raqobatbardoshligini pasaytirmoqda.

Uchinchidan, xalqaro standartlashtirish va sertifikatlashtirish masalalari tahlil qilanganda, hududiy subyektlarning atigi 15-20 foizigina ISO, GlobalGAP, CE va boshqalar kabi xalqaro sifat menejmenti tizimlarini to'liq joriy etgani aniqlandi. Sertifikatlash jarayonining murakkabligi, sinov laboratoriyalarining yetishmasligi va yuqoriroq moliyaviy xarajatlar kichik biznes subyektlarining Yevropa va Osiyoning rivojlangan davlatlari bozorlariga kirib borishini sekinlashtirmoqda [5].

To'rtinchidan, hududlar kesimida eksport geografiyasining tahlili shuni ko'rsatadiki, eksport hajmining asosiy qismi an'anaviy ravishda qo'shni davlatlar va MDH

mamlakatlariga to'g'ri kelmoqda. Agrar-sanoat yo'nalishidagi hududlar (Farg'ona vodiysi, Surxondaryo, Samarqand) asosan meva-sabzavot va to'qimachilik mahsulotlarini yetkazib berishga ixtisoslashgan bo'lsa, sanoatlashgan hududlar (Toshkent shahri, Toshkent viloyati, Navoiy) metallurgiya, mashinasozlik va kimyo mahsulotlari eksportida ustunlik qilmoqda. Biroq, elektron tijorat platformalari (Alibaba, Amazon va boshqalar) orqali eksportni amalga oshiruvchi kichik biznes ulushi hali ham past darajada qolmoqda.

O'tkazilgan tahlillar natijalari shuni ko'rsatadiki, hududlarda kichik biznes subyektlari eksport salohiyatini oshirish uchun kompleks yondashuv zarur bo'lib, moliyaviy yordamni kengaytirish, zamonaviy agrologistika markazlarini ko'paytirish va xalqaro standartlarni joriy etishni jadallashtirish ustuvor vazifa hisoblanadi.

1-jadval

Hududlar kesimida kichik biznes subyektlarining eksport salohiyatini tahlil qilish va rivojlantirish yo'nalishlari

Hududlar guruhi	Asosiy eksport turlari	Asosiy muammolar	Ustuvor choralar
Agrar-sanoat hududlari	Meva-sabzavot, to'qimachilik, oziq-ovqat	Logistika qimmatligi, sovutgichlar yetishmasligi	Agrologistika markazlari, standartlarni subsidiyalash
Sanoatlashgan hududlar	Elektrotexnika, mashinasozlik, kimyo	Sertifikatsiyalash murakkab, raqobat kuchli	Texnologik yangilanish, elektron platformalar
Chekka va tog'li hududlar	Hunarmandchilik, xizmatlar, qayta ishlash	Mablag' va marketing bilimlari cheklangan	Eksportyorlar maktablari, manzilli imtiyozlar

*Muallif tomonidan hududiy iqtisodiy ko'rsatkichlar va tahliliy ma'lumotlar asosida ishlab chiqildi.

Jadval ma'lumotlari va hududiy iqtisodiy jarayonlarning qiyosiy tahlili shuni ko'rsatadiki, mamlakatimizda kichik biznes subyektlarining eksport salohiyati bir xil maromda rivojlanmagan bo'lib, u bevosita hududlarning xomashyo bazasi, ishlab chiqarish ixtisoslashuvi hamda mavjud infratuzilmaga tayanadi.

Agrar-sanoat hududlarida (Farg'ona, Qashqadaryo, Surxondaryo, Samarqand) eksport hajmining asosiy qismi yangi va qayta ishlangan meva-sabzavotlar hamda

to'qimachilik mahsulotlariga to'g'ri keladi. Biroq, transport-logistika xarajatlarining qimmatligi va zarur sovutgichli omborlarning yetishmasligi mahsulotlarning tashqi bozorlarga yetib borguncha sifatini yo'qotish xavfini tug'diradi. Shu bois, bu hududlarda zamonaviy agrologistika majmualarini barpo etish va xalqaro fitosanitariya standartlarini (GlobalGAP, HACCP) joriy etishni davlat tomonidan subsidiyalash eng muhim ustuvor vazifa hisoblanadi.

Sanoatlashgan hududlar va yirik shaharlarda (Toshkent shahri, Toshkent viloyati, Navoiy, Andijon) elektrotexnika, mashinasozlik va kimyo sanoati mahsulotlari yetakchilik qiladi. Ushbu subyektlar uchun asosiy to'siq sifatida xalqaro sertifikatlash jarayonining murakkabligi va jahon bozoridagi keskin raqobat muhiti namoyon bo'lmoqda. Shu sababli, mazkur hududlarda ishlab chiqarish quvvatlarini texnologik jihatdan modernizatsiya qilish va elektron tijorat (B2B) platformalari orqali tashqi bozorlarga chiqish ko'lamini kengaytirish talab etiladi.

Chetka va tog'li hududlarda (Jizzax, Sirdaryo, Qoraqalpog'iston, tog'li tumanlar) esa mahalliy hunarmandchilik mahsulotlari va kichik hajmdagi qayta ishlash tarmoqlari ustunlik qiladi. Biroq, moliyaviy resurslar hamda marketing bilimlari darajasining cheklangani mazkur hududlardagi tadbirkorlarning tashqi iqtisodiy faoliyatdagi faolligini pasaytirmoqda. Ularning eksport salohiyatini ochish uchun maxsus eksportyorlar maktablarini tashkil etish va manzilli soliq-bojxona imtiyozlarini tatbiq etish maqsadga muvofiqdir.

2-jadval

Hududlarda kichik biznes subyektlari eksportining dinamikasi va prognoz ko'rsatkichlari* (2023-2026 yillar)

Yillar	Kichik biznesning umumiy eksportdagi ulushi (%)	Eksportyor kichik korxonalar soni (mingta)	Transport-logistika xarajatlarining o'rtacha ulushi (%)	Xalqaro standart (ISO/HACCP) joriy etgan subyektlar ulushi (%)
2023	24,5	6,8	23,0	12,4
2024	27,2	7,5	21,5	15,1
2025	30,1	8,4	19,8	18,9
2026 (Prognoz)	33,5	9,6	18,0	23,2

*O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi va tahliliy prognoz ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi.

Jadvalda keltirilgan 2023-2026-yillarga mo'ljallangan ko'rsatkichlar kichik biznes subyektlarining tashqi iqtisodiy faoliyatdagi o'rni jadal o'sib borayotganini va ular eksport salohiyatini oshirishga qaratilgan chora-tadbirlarning samaradorligini yaqqol ko'rsatadi.

Birinchidan, kichik biznesning umumiy eksportdagi ulushi 2023-yildagi 24,5 foizdan 2026-yilga borib 33,5 foizga yetishi prognoz qilinmoqda. Bu ko'rsatkich kichik biznesning milliy iqtisodiyot eksport salohiyatidagi ahamiyati ortib borayotganini va eksportyor korxonalar faoliyati uchun yaratilgan sharoitlar (soliq, bojxona imtiyozlari) o'z natijasini berayotganini anglatadi.

Ikkinchidan, eksportyor kichik korxonalar soni 2023-yildagi 6,8 mingdan 2026-yilda 9,6 mingtagacha ko'payishi

kutilmoqda. Bu o'sish sur'ati yangi ish o'rinlari yaratish hamda hududlarda tadbirkorlik muhitini yanada faollashtirish uchun mustahkam zamin yaratadi.

Uchinchidan, transport-logistika xarajatlarining o'rtacha ulushi 2023-yildagi 23,0 foizdan 2026-yilga kelib 18,0 foizga tushishi prognoz qilinmoqda. Bu pasayish hududlarda zamonaviy agrologistika markazlarining tashkil etilishi, logistika zanjirlarining qisqarishi hamda eksportyorlarga transport xarajatlarini qoplab berish bo'yicha davlat subsidiyalarining ta'sirchanligidan dalolat beradi.

To'rtinchidan, xalqaro standartlarni (ISO/HACCP) joriy etgan subyektlar ulushi 12,4 foizdan 23,2 foizga qadar o'sishi kutilmoqda. Bu ko'rsatkich kichik biznes vakillarining sifat menejmentiga bo'lgan

e'tibori va ularning global bozor talablariga moslashib borayotganligini ko'rsatuvchi muhim omildir.

Mazkur dinamika kichik biznesning nafaqat miqdoriy, balki sifat jihatidan ham eksport faoliyatiga integratsiyalashib borayotganini, shuningdek, davlat tomonidan ko'rilayotgan chora-tadbirlar eksport xarajatlarini optimallashtirish va mahsulotlar raqobatbardoshligini ta'minlashda ijobiy natija berayotganini tasdiqlaydi.

Xulosa va takliflar.

Hududlarda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining eksport salohiyatini rivojlantirish hamda ularning tashqi bozorlardagi ishtirokini kengaytirish masalalari bo'yicha o'tkazilgan ilmiy-tahliliy tadqiqotlar quyidagi umumiy xulosalarga kelish imkonini berdi:

Birinchidan, kichik biznes subyektlari mamlakatimiz iqtisodiyotining barqaror o'sishini ta'minlash, yangi ish o'rinlarini yaratish va valyuta tushumlarini ko'paytirishda muhim o'rin tutadi. Biroq, hududlardagi korxonalarning eksport salohiyati to'liq ishga solinmagan bo'lib, moliyaviy resurslarning cheklanganligi, logistika va transport to'siqlari, shuningdek, xalqaro standartlarni joriy etishdagi qiyinchiliklar ularning tashqi bozorlardagi faolligini pasaytirmoqda.

Ikkinchidan, hududlarning xomashyo bazasi, tabiiy-iqlim sharoitlari va ixtisoslashuv yo'nalishlaridan kelib chiqqan holda, eksport imkoniyatlarini baholash shuni ko'rsatdiki, har bir hudud o'ziga xos ustuvor yo'nalishlarga (agrar-sanoat, sanoatlashgan va chegara hududlar) ega bo'lib, ularni rivojlantirishda tabaqalashtirilgan yondashuv talab etiladi.

Yuqoridagi tahlillar va xulosalardan kelib chiqib, hududlarda kichik biznes subyektlarining eksport salohiyatini yanada

oshirish va rivojlantirish yuzasidan quyidagi amaliy takliflar ishlab chiqildi:

Moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish: Eksport qiluvchi kichik biznes subyektlari uchun imtiyozli kreditlash va eksportoldi moliyalashtirish hajmini oshirish, tijorat banklari tomonidan taqdim etiladigan garov ta'minoti talablarini soddalashtirish hamda eksportni sug'urtalash kafolatlarini kengaytirish.

Logistika va transport xarajatlarini optimallashtirish: Hududlarda zamonaviy agrologistika majmualari, qadoqlash, saralash va saqlash markazlarini barpo etish, eksport qiluvchilarga transport-logistika xarajatlarining bir qismini qoplab berish mexanizmlarining ta'sirchanligini yanada oshirish.

Xalqaro standartlar va sertifikatlayani joriy etishni rag'batlantirish: Kichik biznes subyektlariga ISO, GlobalGAP, CE kabi xalqaro sifat menejmenti standartlarini joriy etish va ularni sertifikatlashtirish bilan bog'liq xarajatlarning muhim qismini davlat tomonidan subsidiyalash orqali qo'llab-quvvatlash.

Raqamli texnologiyalar va elektron tijoratni kengaytirish: Hududlardagi tadbirkorlar uchun xalqaro B2B va B2C elektron savdo platformalarida (Alibaba, Amazon va boshqalar) faoliyat yuritish ko'nikmalarini shakllantirish bo'yicha maxsus o'quv markazlari va master-klasslarni tashkil etish, bojxona rasmiylashtiruvini to'liq raqamlashtirishni izchil davom ettirish.

Ushbu taklif va tavsiyalarning amaliyotga tatbiq etilishi hududlardagi kichik biznes subyektlarining eksport salohiyatini sezilarli darajada oshirib, ularning global bozorlarga integratsiyalashuvini ta'minlaydi hamda mamlakatimiz iqtisodiy barqarorligini yanada mustahkamlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Porter M. E. *The Competitive Advantage of Nations*. – New York: Free Press, 1990. – 855 p.

2. Dunning J. H. *Multinational Enterprises and the Global Economy*. – Wokingham, United Kingdom; Reading, Massachusetts, USA: Addison-Wesley Publishing Company, 1993. – 687 p.
3. Kambarova Sh. M. Kichik biznesning eksport salohiyatini oshirishda jahon tajribasi // *Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot*. – 2023. – № 11-12. – B. 659-664.
4. Mamadjanova T. A. Kichik biznes eksport salohiyatini rivojlantirish baholash modelining ilmiy asoslari va hududiy amaliyoti // *Marketing jurnali*. – 2025. – № 6. – B. 287-296.
5. World Bank. *Doing Business 2020: Comparing Business Regulation in 190 Economies*. – Washington, DC: World Bank, 2020.